

*naar een leerplan voor beeldende
kunst en vormgeving*

tussentijdse rapportage

VONKC

Vereniging voor Onderwijs, Kunst en Cultuur

januari 2011

inhoudsopgave

voorwoord	3
introdactie	4
toelichting op het cirkelmodel	7
cirkelschema	9
naar een leerplan voor onderwijs in de beeldende vakken:	10
Eefjes	15
en verder	31
begrippenlijst	36
zijlijnstukken en voetnoten	40
visietekst VONKC	43

Voorwoord

Geachte lezer,

Een vakvereniging voor Onderwijs in Kunst en Cultuurvakken kan niet zonder een taakstellend leerplan voor die vakken.

Een denktank van deskundigen heeft een paar jaar geleden de opdracht gekregen om hun inzichten met elkaar te delen en een leerplan te formuleren voor 4- tot 14-jarigen. Het is niet zomaar een opsomming van leerdoelen geworden.

In deze versie vindt u achtergronden en visies die de samenstellers hebben gebruikt bij hun werk.

Wij vinden het belangrijk dat u van deze stukken kunt kennisnemen, omdat zij een weergave zijn van het denkproces en een verantwoording bieden voor de gemaakte keuzes.

VONKC geeft met dit leerplan een duidelijke visie op beeldend onderwijs.

In deze tijd waarin kritisch gekeken wordt naar het rendement van onderwijs is het belangrijk te beschikken over een helder vakdocument.

We hebben als beeldend vakgebied een belangrijke taak in het onderwijs.

De ons omringende beeldcultuur vraagt om beeldvaardigheid in de breedste zin van het woord.

Dat soort vaardigheden ontstaan niet vanzelf. Daar is een leerplan voor nodig en natuurlijk goed opgeleide docenten die dat ook kunnen uitvoeren.

Aan de leerlingen zal het niet liggen: zij nemen van harte deel aan de wereld om zich heen en gebruiken alles wat hen daarbij te pas komt. Een goed leerplan stimuleert die houding en geeft daar een inhoudelijke basis voor.

Het traject voor dit leerplan is nog niet helemaal afgesloten.

Er wordt nog gewerkt aan de inhoudelijke invulling van het vakgebied binnen de onderscheiden ontwikkelingsfasen (3 tot 6 jaar, 6 tot 9 jaar, 9 tot 12 jaar en 12 tot 14 jaar) en een begrippenlijst.

De verwachting is dat deze stukken eind 2011 beschikbaar zijn.

Omdat inzichten voortschrijden nemen we ons voor dit leerplan periodiek kritisch te evalueren.

Alle actoren in het veld worden uitgenodigd deel te nemen aan dit proces en de discussie via het denktank-forum op de website van VONKC te voeren.

We zijn benieuwd naar uw reacties en hopen dat dit leerplan een impuls is voor de verbetering van de kwaliteit van *onderwijs in beeldende kunst en vormgeving*.

Namens het bestuur van VONKC,

Wim Majoor
voorzitter

Introductie

Geïnitieerd door een gezamenlijke actie van de NVTO en de VLBV (de voorgangers van VONKC) rond een 'visietekst' over het belang van beeldend onderwijs, is in 2007 een denktank in het leven geroepen om actueel debat te entameren.

Sedert februari 2008 is deze denktank operationeel en gestart met de opzet van een 'taakstellend leerplan voor 4 tot 14 jarigen'.

Een cirkelmodel werd ontwikkeld, met daarin een schematische weergave van de drie componenten waaraan de discipline *onderwijs in beeldende kunst & vormgeving* zijn bestaansrecht ontleent; samen met een zogenaamde 'scharniertekst', een opmaat naar het eigenlijke leerplan. Beiden werden als tussenproduct in juni 2009 aan het werkveld voorgelegd.

Daarnaast functioneerde een website waarop belangstellenden de voortgang konden volgen en, via een forum, hun mening konden geven, in het discours participeren.

Na het verwerken van de collegiale op- en aanmerkingen zette de denktank zich aan de tweede ronde: het benoemen van competenties waaraan een fictieve 14-jarige leerling (we noemen haar *Eefje*) zou moeten voldoen.

Een oorspronkelijke *longlist* van 99 Eefjes werd via een drietal exercities, waaronder een veldraadpleging op 25 september 2010, ingekort tot uiteindelijk 10. Deze tien Eefjes zijn, samen met een begeleidende tekst, het hart van deze vervolpublicatie.

Vervolgens wacht de invulling ervan in vier leeftijds categorieën: 4 tot 6, 6 tot 9, 9 tot 12 en 12 tot 14 jarigen. In de loop van 2011 zou dat klaar moeten kunnen zijn, voorzien van een begrippenapparaat dat het leertraject van Eefje onderbouwt.

De voortgang van de werkzaamheden zal via de website van VONKC te volgen zijn of direct via de blog van de denktank: <http://kunstonderwijs.wordpress.com>. Ook kan men zich hier in de discussie mengen en commentaar leveren.

Bij de start van de eigen website had de denktank de ambitie dat een verzamelplaats zou ontstaan met aangeleverde *goede voorbeelden* van lespraktijk, die dan vervolgens het werk van de denktank weer zouden kunnen aanvullen en sturen. Die gelegenheid is te weinig opgepakt om functioneel te zijn. De denktank hoopt dat de beroepsgroep dit specifieke podium voor inhoudelijke uitwisseling van vakopvattingen intensief gaat gebruiken.

Raakvlakken met andere disciplines die opereren binnen de beeldcultuur nodigen uit tot verder onderzoek, maar hebben in dit eerste stadium geen prioriteit gekregen. Ze zouden wel hun plaats moeten krijgen in een vervolgtraject, want deel uitmakend van het actueel debat. Een nieuwe taak voor de denktank.

Contacten met andere personen en instellingen die zich prominent roeren binnen de sector zijn, waar mogelijk, opgepakt.

Telkenmale speelde op de achtergrond de volgende drie vragen:

- *waarom moet iets geleerd worden?*
- *waarom moet dit in het onderwijs gebeuren?*
- *waarom moet dat op een bepaalde leeftijd aangeboden worden?*

Antwoorden op deze ambitieuze vraagstelling worden in deze versie van het document nog niet afdoende gegeven. Het antwoord op de eerste vraag is overigens (kort door de bocht) minder complex dan doet vermoeden.

Niemand zal willen ontkennen dat beeldvaardigheid onderdeel uitmaakt van de toerustingspakket voor nieuwe generaties. Ook (beeldende) kunst en cultuur hoort bij die bagage, alsmede ervaring met divergente processen, innovatief denken, omgaan met complexe vaardigheden. *Beeldende kunst en vormgeving* reikt de kansen om hiermee kennis te nemen op een unieke wijze aan.

En als consequentie daarvan (tweede vraag): wie anders dan de beroepsgroep (docenten/kennishebbenden) is in staat dat toerustingspakket (bekwaam en bevoegd) te onderwijzen?

Tenslotte, de derde vraag: waar in de ontwikkeling van de lerende worden welke kennisinhouden het meest effectief ingezet? Het antwoord daarop hopen we in het vervolgdokument te geven.

naamgeving

Het leerplan richt zich specifiek op het binnenschoolse leerproces. De disciplinebenaming *beeldcultuur* van de voormalige 'Waarom?..Daarom!'-commissie werd als te breed gezien. *Beeldcultuur* werd geadopteerd als adequate aanduiding voor het gehele gebied van 'alle door mensen gemaakte beelden die betekenis geven aan menselijke interactie' en is boven de cirkeldomeinen geplaatst. Tijdens de eerste fase van de werkzaamheden viel de denktank terug op het handzame en ingeburgerde 'beeldend onderwijs'. Ook is *beeldonderwijs* en *beeldvaardigheid* overwogen. Er was echter behoefte aan een duidelijke relatie met kunst en vormgeving. We zijn uiteindelijk een kunstvak.

Parallel is discussie gevoerd over een bruikbare benaming van onze beroepsbeoefenaren. *Vormgevers* (autonoom en toegepast), *kunstenaars* en *beeldmakers* passeerden zoal de revue. Uiteindelijk is gekozen voor *kunstenaars en vormgevers*, te zien als verzamelbegrip voor alle professionele beeldmakers. De consequentie hiervan was dat de disciplineaanduiding dan *onderwijs in kunst en vormgeving* zou moeten zijn. 'Toevallig' ook de officiële naam van onze docentenopleidingen.

Uit pragmatische overwegingen zal de lezer soms de afkorting BK&V tegenkomen. Het onderwijs werkt wel meer met afkortingen, die vervolgens een geaccepteerd zelfstandig leven leiden.

denktankers

de denktank kende sedert de feitelijke start van de werkzaamheden (februari 2008) een wisselende samenstelling

Aan het eerste deel van dit document, het cirkelschema en de 'mesotekst' (afgesloten met de veldraadpleging van juni 2009) hebben meegewerkt:

Peter Hermans (tot juni 2009)
Emiel Heijnen (tot juni 2009)
Jos van Onna (tot juli 2008)
Ronald von Piekartz (vanaf oktober 2008)

aan het tweede deel, de Eefjes en bijbehorende teksten, afgesloten met de veldraadpleging van september 2010:

Elmar Caspers (tot december 2010)
Ad van Dam (tot januari 2011)
Marijke Heine (tot juni 2010)
Ellen Rodenberg (vanaf april 2010)
Ronald von Piekartz (tot september 2009)
Mirjam van Tilburg (tot november 2010)
Frits Wielders (tot januari 2011)

De aansturing (namens de NVTO, VLBV, later VONKC) lag in handen van de kerngroep:

Maarten Tamsma (voorzitter en eindredactie) en Els Otten Oomen (vice-voorzitter).

De denktank betuigt zijn dank aan de deelnemers van de veldraadplegingen en anderen die reageerden. Met de op- en aanmerkingen hebben we ons voordeel gedaan. Ze hebben niet steeds in daadwerkelijke koersveranderingen geresulteerd, maar gemaakte keuzes geprofileerd of tot een berusting in omissies doen besluiten.

Specifieke vermelding verdienen Diederik Schönau, Folkert Haanstra en Emiel Heijnen.

beeldrechten van gebruikte afbeeldingen

Ter ondersteuning van de inhoud van de Eefjes zijn illustraties toegevoegd. Waar mogelijk is opgave gedaan van hun herkomst. Een nummering bij de illustraties verwijst naar een overzicht hiervan. Indien beeldrechthebbenden bezwaar hebben tegen het gebruik van de betreffende afbeelding binnen de context van dit document worden zij verzocht contact op te nemen met het VONKC-bestuur.

januari 2011

toelichting op het cirkelmodel

Het '*cirkelmodel onderwijs in beeldende kunst en vormgeving*' is de visualisering van een ponderend en taakstellend document (leerplan) dat zich richt op de leeftijdscategorie 4 -14 jaar: de periode waarin alle leerlingen in het kader van verplicht funderend onderwijs les krijgen in *beeldende kunst en vormgeving*.

Dit document formuleert de minimale 'leerbaarheden' van het onderwijstraject naar 'beeldkwame' burgers.

Het cirkelmodel benoemt drie domeinen van leerdoelen die specifiek zijn voor het onderwijs in *beeldende kunst en vormgeving*. Die drie domeinen zijn *visualiseren*, *creatief denken* en *beelden beschouwen*. Deze drie leerdoeldomeinen vormen de kern van dit onderwijs en zouden bij voorkeur in samenhang gedoceerd moeten worden.

binnencirkel

De binnenste witte 'onderwijs'-cirkel illustreert de relatie van *onderwijs in beeldende kunst en vormgeving* met andere schoolvakken. Afzonderlijk kunnen een of twee van deze leerdoeldomeinen aan bod komen, ook bij andere disciplines. Maar juist de onderlinge samenhang van de drie leerdoeldomeinen karakteriseert de eigen-aardigheid van *onderwijs in beeldende kunst en vormgeving* en bepalen de kwaliteit en het belang ervan. (De zwarte sector)

buitencirkel

De witte buitencirkel geeft de positie weer van beeldend onderwijs ten opzichte van het steeds groter wordende gebied van de beeldcultuur¹. Beeldcultuur speelt een belangrijke rol in onze maatschappij. Het *onderwijs in beeldende kunst en vormgeving* maakt onderdeel uit van die beeldcultuur en leidt leerlingen (binnen het onderwijs) op tot 'beeldbekwame' burgers.

Het schema toont dus zowel de leerdoelen waarop goed *onderwijs in beeldende kunst en vormgeving* zich zal richten, alsook hoe het beeldonderwijs zich verhoudt tot het gehele onderwijs en de beeldcultuur.

Tijdens veldconsultaties werd de vraag gesteld of de gelijkwaardige omvang van de drie cirkels ook de verhouding van het belang van het betreffende domein voor het geheel weergeeft. De denktank heeft zich niet op dit glibberige pad willen begeven. Nee, er is bewust een keus gemaakt voor (optisch) gelijkwaardige cirkels.

Wie daar op lespraktijkniveau mee wil differentiëren is daar geheel vrij in.

van macro naar microniveau

De denktank heeft gekozen voor een eenvoudig model dat de functie van *onderwijs in beeldende kunst en vormgeving* visualiseert. Het kan daardoor gebruikt worden door docenten (ook in opleiding) in alle vormen van onderwijs, maar ook voor directies, ouders en beleidsmakers. Zij allen zijn de doelgroep voor deze notitie. De docenten in het Primair

¹ alle door mensen gemaakte beelden die betekenis geven aan menselijke interactie

Onderwijs kregen speciale aandacht. Een groot deel van het beschreven leertraject bevindt zich immers binnen hun actiegebied en juist zij, veelal niet-vakspecialisten, zoeken mogelijk steun bij een gekaderde vakomschrijving.

Het model is op macroniveau uitgangspunt voor een steeds gedetailleerder uitwerking. Daartoe is er een meso-tekst *Funderend onderwijs in beeldende kunst en vormgeving* opgesteld, een opmaat naar de eigenlijke competenties in de vorm van 'Eefjes'. Eefje is een gemiddelde 14-jarige leerling, die het funderend onderwijs heeft doorlopen en haar kennis, inzicht en vaardigheden in de vorm van toetsbaar gedrag etaleert.

Omdat niet alle essentialia van de beeldende vakken zich in toetsbaar gedrag laten vangen worden de Eefjes begeleid met een schets van niet-toetsbare, maar ook zeer relevante leerinhouden.

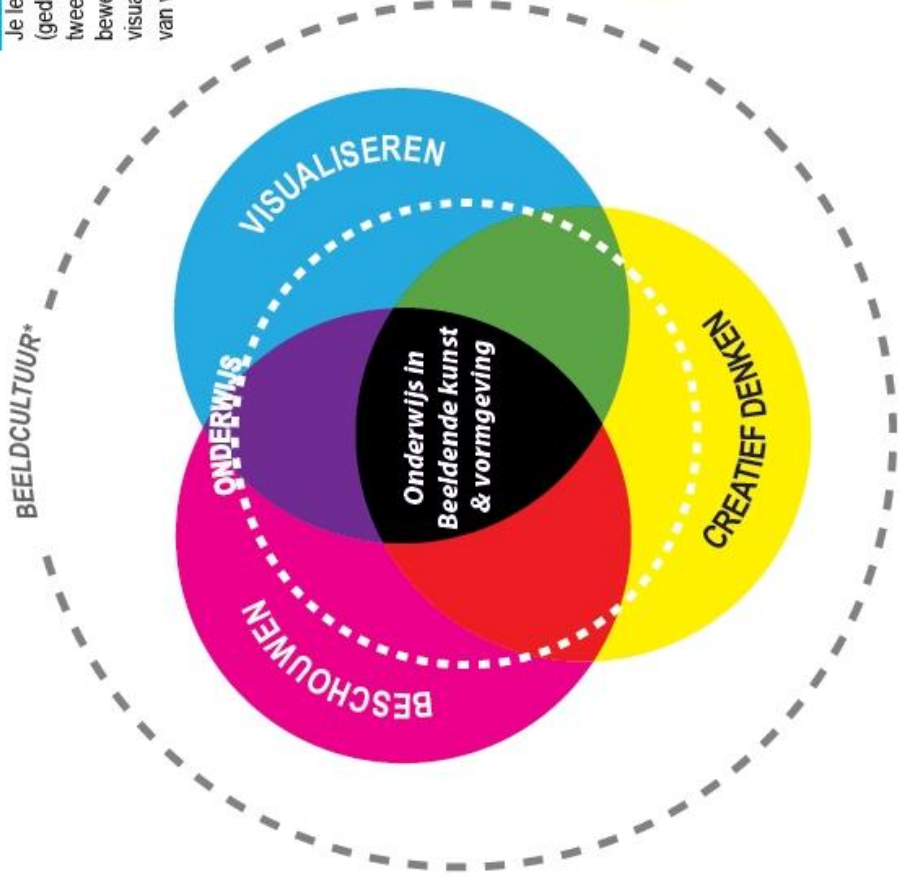

Beelden zijn in onze cultuur alom tegenwoordig. Ze spelen een belangrijke rol in onze samenleving en beïnvloeden ons persoonlijk ervaren, denken en doen. Het uiterlijk van beelden én de rol die zij spelen in de maatschappij verandert continu. Om als bewuste gebruiker en maker in de beeldcultuur te participeren is scholing nodig. Een deel van die scholing vindt in het onderwijs plaats.

Onderwijs in beeldende kunst en vormgeving leert leerlingen drie dingen: **visualiseren**, **creatief denken** en **beelden beschouwen**. Deze drie domeinen van doelen worden versterkt indien zij in samenhang met elkaar worden geleerd. Voor alle leerdoelen geldt dat leerlingen door theoretische kennis, oefening, experiment en reflectie (op het eigen werk en dat van anderen) een steeds hoger niveau kunnen bereiken.

Visualiseren

Je leert hoe je het zichtbare en het onzichtbare (gedachten, gevoelens) kunt vormgeven in tweedimensionale, driedimensionale en bewegende beelden. Je leert dat je kunt visualiseren op verschillende wijzen, met behulp van verschillende materialen en technieken.

Beschouwen

Je leert dat beelden zeggingskracht hebben en verschillend geïnterpreteerd kunnen worden. Beelden kunnen ons informeren, beroeren, verleiden en soms ook manipuleren. De betekenis wordt bepaald door de kennis en achtergrond van de beschouwer en door plaats en de tijd waarin de beelden zich voordoen. Je leert om (eigen) beelden in een context te plaatsen en je er, in dialoog met anderen, een mening over te vormen.

Creatief Denken

Je leert dat het maken van beelden een creatief proces is, waarin vormgevingsvraagstukken meer dan één oplossing hebben. Die oplossingen bereik je in een complex proces waarin nadenken, schetsen en beeldend experimenteren hand in hand gaan.

*Beeldcultuur = Alle door mensen gemaakte beelden die betekenis geven aan menselijke interactie.

Naar een leerplan voor onderwijs in beeldende kunst en vormgeving

Onderstaand wordt een onderbouwing gegeven voor een nieuwe inrichting van funderend onderwijs in *beeldende kunst en vormgeving* (BK&V). Het is vooral een zakelijke onderbouwing, in het volle besef dat niet alleen de toonzetting van steekhoudende theorie, maar ook de passie waarmee die in praktijk wordt gebracht de route naar succesvol onderwijs bepaalt.

Deze 'meso-tekst' heeft een scharnierfunctie tussen het voorafgaande 'cirkelmodel' en de bijbehorende toelichting) op macroniveau enerzijds, en de competenties (*Eefjes*) plus hun invulling op les-(micro-niveau) anderzijds.

Gezamenlijk een taakstellend leerplan voor 4 tot 14 jarigen.

Funderend onderwijs in beeldende kunst en vormgeving

In tegenstelling tot het leren van taal, is het leren maken en interpreteren van beelden geen vanzelfsprekend onderdeel van onze opvoeding. Toch maken jonge kinderen beeldend werk zonder dat hen door hun opvoeders is geleerd of voorgedaan hoe dat moet. Dat kinderen uit zichzelf beelden produceren om uiting te geven aan hun ideeën en fantasieën, betekent nog niet dat het leren maken van beelden zich spontaan ontwikkelt zonder sturing van anderen.

Sinds de eerste wetenschappelijk getinte publicatie over het tekenen van kinderen² weten we dat het leren maken van beelden (zeker in de eerste jaren van ons leven) een vorm van informeel leren is; een spontaan en imitatief leerproces dat vooral wordt gevoed door voorbeelden van anderen (familie, leeftijdgenoten, media). Zo lang het in de voorschoolse periode maar niet aan voorbeelden en 'voordoeners' ontbreekt, maken kinderen door oefening en imitatie een snelle ontwikkeling door. Wanneer daarna in het funderend onderwijs steeds minder gelegenheid is om beelden te maken wanneer dat in je hoofd opkomt en omdat gericht onderwijs daarvoor ontbreekt, ontwikkelen de meeste kinderen zich al snel niet verder en stopt het repertoire.

Een samenleving waarin beelden in toenemende mate de kwaliteit van menselijke communicatie bepalen vraagt om '*beeldbekwame*' burgers. Daarvoor is een programma voor ononderbroken onderwijs in *beeldende kunst en vormgeving* voor alle leerlingen nodig. Een programma waarin de synergie tussen doorlopende leerlijnen voor *visualiseren*, *creatief denken* en *beschouwen* centraal staat.

Onderwijsprogramma's voor het funderend onderwijs worden gemodelleerd naar maatschappelijk relevante aspecten van vakgebieden in het perspectief van het toekomstig functioneren van de leerling in samenleving. Een schoolvak put (selectief) uit het geheel aan kennen en kunnen van zo'n vakgebied. Tegelijkertijd is het een inleiding in de cultureel maatschappelijke relevantie ervan en de exponenten die men in het dagelijks gebruik tegenkomt.

Denkbeelden over ontwikkelingen in een vakgebied worden mede gevoed door noties over algemene en persoonskenmerken van professionele beoefenaars, in ons geval

² Ricci, C. (1887) *L'Arte dei Bambini*, Bologna

'beeldmakers', en door in de traditie gewortelde methodische opvattingen over leren en onderwijzen.

Daarnaast speelt specifiek bij BK&V de complexiteit (en unieke meerwaarde) van het beelden als productief, ontwerpend proces. Kennismaken met structureel divergent denken resulteert in vaardigheden die een dynamische maatschappij van een nieuwe generatie verlangt.

De inhoud van een onderwijsprogramma voor *beeldende kunst en vormgeving* in het funderend onderwijs zal zich moeten verhouden tot de rol die beelden spelen in de maatschappij mede gevoed door de producten van professionele beeldmakers, 'autonoom' en 'toegepast'. Beide gebieden maken een constante verandering door. In onze 'gemedialiseerde' maatschappij krijgt vrijwel iedereen in toenemende mate te maken met (productie en interpretatie van) beelden. Mede onder invloed daarvan wordt de professionele kunst- en vormgevingspraktijk diverser, maar ook meer diffuus. Het is manoeuvreren tussen de uitersten van de soms verraderlijke 'toegankelijkheid' van nieuwe media versus de gecompliceerde gelaagde intenties van sommige actuele kunstvormen.

De veranderlijkheid van de beeldcultuur maakt onderwijs in beeldende kunst en vormgeving even aantrekkelijk als complex. Aantrekkelijk omdat het vak een relatie heeft met de actualiteit, complex omdat de inhoud van dit onderwijs zich moeilijk laat vastleggen. Dit laatste betekent overigens niet dat goed onderwijs in beeldende kunst en vormgeving daarom een vrijblijvend karakter heeft.

Een effectief programma voor funderend onderwijs in BK&V moet een methodisch karakter hebben. Er moet sprake zijn van een opbouw van eenvoudig te beheersen naar meer complex. Zo'n programma biedt ruimte aan oefening, opbouw en onderhoud van vaardigheden, maar ook aan experiment, onderzoek en ontdekkingen. Bij een methodische benadering horen zichtbare standaarden, voorbeelden die duidelijk maken welke prestaties en niveaus in een bepaalde fase van het beeldend onderwijs worden verwacht. In het huidige onderwijs in beeldende kunst en vormgeving wordt, (in tegenstelling tot bijvoorbeeld het leren van taal en rekenen) een systematische opbouw van een repertoire van basisvaardigheden en basiskennis waarop je later kunt terugvallen, nog te weinig in praktijk gebracht.

Alle leerlingen kunnen via een efficiënt en coherent programma op een niveau worden gebracht dat hen in staat stelt beelden te maken en te begrijpen die hun omgeving nu en later bepalen. Het onderwijs in beeldende kunst en vormgeving moet daartoe opnieuw worden ingericht, door het vaststellen van specifieke onderwijsdoelen die in samenhang gedoceerd moeten worden. Dit document is dan ook geen kookboek maar een richtlijn, waarmee docenten die beeldbekwame leerlingen willen opleiden, hun eigen recepten kunnen maken.

Gevoed door een traditie van 125 jaar beeldend onderwijs en met wijd open oog voor de uitdaging voor de manifeste plaats die de beeldcultuur heeft in de toekomst van de jeugd, wordt dit leerplan opgezet.

Een onderwijsprogramma voor 4 tot 14 jarigen

1. De inhoud van het onderwijs in beeldende kunst en vormgeving voor 4- tot 14-jarigen is gericht op het kunnen maken en begrijpen van beelden en hun persoonlijke, esthetische, culturele en maatschappelijke betekenis. Deze inhoud is geformuleerd in de vorm van competenties (toetsbaar gedrag) die een 14-jarige ('Eefje') zou moeten tonen na beëindiging van het leerplichtige, funderende onderwijstraject (onderbouw VO).
2. De keuze van onderwijsinhouden is gebaseerd op het belang van basisvaardigheden en -kennis voor verdere ontwikkeling en groei, mede afgeleid van activiteiten van beeldende professionals (zoals kunstenaars, vormgevers, filmers, fotografen, architecten, reclamemakers..... *beeldmakers* in algemene zin)
3. Het onderwijsprogramma kent een stapsgewijze leerstofopbouw en omvat in ieder geval doorlopende leerlijnen gericht op:
 - Visualiseren: beeldende basisvaardigheden.
 - Creatief denken: beeldend vormgeven als proces.
 - Beschouwen: beeldbeschouwing, kunst- en cultuurgeschiedenis.
4. Het onderwijsprogramma beschrijft ontwikkeling- en prestatiestandaarden in de drie principale componenten van leren:
 - de persoonlijke ontwikkeling;
 - de ontwikkeling van discipline gebonden kennis en vaardigheden;
 - de ontwikkeling van een voor de discipline kenmerkende leer- en werkhouding.
5. De keuze van onderwijsinhouden draagt bij aan een ontwikkeling van de kennisbasis van leerlingen.
6. De organisatie van het onderwijs moet tegemoet komen aan de maatschappelijke wens om iedereen de gelegenheid te bieden zijn talent maximaal te ontwikkelen.
7. Het programma expliciteert relaties met leer- en ontwikkelingslijnen in andere leergebieden.

Uiteraard dient dit alles te passen in de wettelijke kaders van de kerndoelen. Deze zijn geformuleerd voor het conglomeraat van de kunstvakken. Dit document richt zich op de beeldende aspecten ervan.

voor de onderbouw VO geldt:

- De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om eigen gevoelens uit te drukken, ervaringen vast te leggen, verbeelding vorm te geven en communicatie te bewerkstelligen.
- De leerling leert eigen kunstzinnig werk, alleen of als deelnemer in een groep, aan derden te presenteren.
- De leerling leert, op grond van enige achtergrondkennis te kijken naar beeldende kunst, te luisteren naar muziek en te kijken en luisteren naar theater-, dans- en filmvoorstellingen.
- De leerling leert met behulp van visuele of auditieve middelen verslag te doen van deelname aan kunstzinnige activiteiten, als toeschouwer en als deelnemer.
- De leerling leert mondeling of schriftelijk te reflecteren op eigen werk en werk van anderen, waaronder dat van kunstenaars.

voor het PO:

- de leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren
- de leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren
- de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed

In het onderwijsprogramma voor 4- tot 14-jarigen worden vier leeftijdsfasen onderscheiden.

De uitwerking hiervan zal na februari 2011 ter hand genomen worden. Om een indicatie te geven van de opzet hiervan is een model als bijlage toegevoegd. De denktank zal de 'Eefjes' in dit schema vertalen naar de didactische consequenties voor elk van de leeftijdsfasen.

Voorts past een begrippenlijst van de vak-vocabulaire bij de bagage van de beeldbekwame Eefje, ter ondersteuning en onderbouwing van het leertraject.

Ook deze zal bij het didactiseringsproces worden betrokken.

Het ontbreken van deze laatste twee onderdelen van het leerplan heeft ons doen besluiten deze versie de titel '*naar een leerplan voor beeldende kunst en vormgeving*' te geven. Daarmee wordt dit tussenstadium geduid.

Daarnaast willen we het besef onderstrepen dat een document als dit wordt ingekleurd door de opvattingen van het moment. Tien jaar geleden zou er een andere tekst zijn geschreven, zoals dat over tien jaar ook weer het geval zal zijn.

Het ware wenselijk dat het discours over de leerinhoud van het vakgebied *beeldende kunst en vormgeving* op gang gehouden wordt en dat dit document daar een rol bij zal spelen.

Via de website is hiervoor een forum-functie gecreëerd.

Tenslotte

Omdat niet alle eigenheden essenties van onderwijs in *beeldende kunst en vormgeving* zich laten vatten in toetsbaar gedrag worden de Eefjes begeleid door een verwijzing naar niet- of minder toetsbare essentialia van onze discipline.

Tijdens de laatste veldconsultering is gevraagd waarom er maar één Eefje wordt opgevoerd. Zou het niet wenselijk zijn om ook een mannelijke versie in te brengen, meer rekening te houden met niveauverschillen en culturele achtergronden?

Nee, we kozen voor één ondeelbare, vreselijk gemiddelde Nederlandse 14-jarige. Toevallig een meisje. De honderd varianten mogen op schoolniveau worden ingevuld. De beschreven competenties staan dat niet in de weg. De denktank had zich bovendien ernstig verslikt in deze diversificaties; deze publicatie zou onleesbaar zijn geworden en te pretentius..

Het is een leerplan, geen lesmethode.

Het begrip *niveau* wordt nog drie-slachtig gebruikt. Enerzijds is daar het *leeftijd-niveau*. In de volgende faserings-exercitie zal dat een prominente rol spelen. We hebben het dan over

ontwikkelingsfasen en leeftijdscategorieën. Anderzijds is daar het *niveau van de leerling* (cognitief, emotioneel, cultureel/maatschappelijk). De complexe varianten aan persoonlijke bagage waarmee iedere leerling individueel het onderwijs betreedt. Tenslotte wordt verwezen naar het *niveau van toetsing en beoordeling*. In het einddocument willen we dit meervoudig gebruik van de term *niveau* weggepoetst hebben.

De denktank beseft dat er voor jongeren naast een schoolwereld, een thuis- en een straatwereld bestaat. Op school doen ('moeten') ze andere dingen dan thuis en met hun vrienden. Bij BK&V is dat niet anders.

De Eefjes beschrijven competenties die evident op school aangeleerd zullen moeten worden. De kans is zeer gering dat deze in de twee andere sociale omgevingen aandacht krijgen, laat staan een deskundige begeleiding. Hoezeer zou het wenselijk zijn dat het geleerde op school de andere beeldcultuuruitingen ondersteunt, activeert, stimuleert.

Vice versa.

introductie tot de Eefjes

De hierna beschreven beeldende competenties van de 14-jarige Eefje zijn gevat in 'toetsbare' eindresultaten van onderwijs in beeldende kunst en vormgeving.

Refererend aan de opzet van het cirkelschema zijn vijf van de tien Eefjes zwart. De drie cirkeldomeinen *visualiseren* (blauw), *beschouwen* (rood) en *creatief denken* (geel) komen immers in samenhang in het zwarte, overlappende gebied bijeen: de kern van onderwijs in ons vakgebied. De overlap van het rode en gele domein levert drie oranje Eefjes op. Alleen rood scoort twee maal.

Tijdens consultsessies is vanuit het veld vraag gesteld of zich geen groene en paarse Eefjes hadden aangediend. Overlap tussen visualiseren en creatief denken (groen) of visualiseren en beschouwen (paars) zijn toch denkbaar? Antwoord: een paar van de zwarte Eefjes vertoonden groene of paarse eigenschappen, maar gecombineerd met het ontbrekende primair gekleurde domein kleurde de competentie zwart: alle domeinen in samenhang.

De verwachting is dat in het aanstaande faseringschema meer secundair gekleurde varianten zullen opdoemen.

Onder (bijna) elke competentie wordt een korte toelichting gegeven, voorzien van illustraties.

Vervolgens specificeren gedragsindicatoren de behaalde minimum-competenties aan het einde van de leerroute door het leerplichtige deel van het Nederlandse onderwijs in beeldende kunst en vormgeving.

Op 'lesniveau' zijn anekdotes toegevoegd om een situatieschets te geven van de wijze waarop het betreffende *Eefje* zich in een onderwijssituatie kan voordoen.

Het zij benadrukt dat de Eefjes, zowel in de koptekst als in de gedragsindicatoren verwijzen naar de 14-jarige Eefje. De anekdotes geven een indicatie op lesniveau en zijn minder leeftijdsbepaald. De basisschooldocent moet aan de finale versie van dit document (met het ingevulde faseringschema) de nodige houvast geboden krijgen voor een adequaat curriculum. De anekdotes zijn een opstap naar een ook voor hen toegankelijk arsenaal van leerbaarheden.

De grenzen van toetsbaarheid

De opdracht aan de denktank was toetsbare (waarneembare) leerdoelen te formuleren. Dat gebeurde in de vorm van *Eefjes* (competenties voor een 14 jarige). Maar ook buiten dat direct toetsbare (de buitenstaander denkt dan al gauw aan 'objectief meetbare', aan andere dan kunstdisciplines ontleende criteria) zijn er essentiële eigenheden van de beeldende vakken, die zich niet zo makkelijk in deze zin laten 'toetsen'. Begrippen als verbeelding, expressiviteit, passie, creativiteit verwijzen als regel niet naar direct *toetsbaar* gedrag, maar wèl naar waarneembaar en tot op zekere hoogte ook beoordeelbaar gedrag.

Lessen in BK&V schieten echter hun doel voorbij als deze zaken niet òòk manifest worden. Het zijn ook aspecten die door leerlingen herkend moeten worden als eigen en essentieel aan de beeldende vakken.

Het beeldend vak is veranderend en subjectief georiënteerd. De rol van beeldmakers staat in toenemende mate ook voor een 'houding', met een eigen rol en functie in de maatschappij. Er bestaan weinig vaststaande eisen aan een beeldend werk of de maker ervan.

Ter illustratie een passage uit een interne denktank-discussie:

'Kunst valt niet te leren'

Deze uitspraak staat haaks op de wens om er toch onderwijs over en in te geven.

Lopen we niet de kans met een focus op louter de toetsbaarheden van het leren in beeldende kunst & vormgeving zeer essentiële ontwikkelingsaspecten te negeren?

Deze discrepantie heeft vermoedelijk te maken met de balancerende, intuïtieve en poëtische aspecten van de kunsten, juist het ongrijpbare. Daarbij is (westerse) kunst geheel georiënteerd op individuele kunstuitingen. Hoe eigener hoe beter. Eigen stijl- en concept ontwikkeling wordt hoog aangeslagen.

Dit vereist diep in de eigen persoonlijkheid te duiken en daar idee en vorm uit voort laten komen. Om dit te bereiken worden er van de kunstenaar/vormgever ('beeldmaker') specifieke eigenschappen gevraagd. Dit zijn geen mensvreemde eigenschappen. De professionele beeldmaker traint zich in die eigenschappen, omdat er van hemzelf uit een verlangen is onderzoek te doen op een manier die door en voor hem zelf is bedacht en voor hem is bedacht en van waarde is.

In de aanhef van de mesotekst in dit leerplan wordt het niet-toetsbare tussengebied in één volzin geduid: *'... Het (dit leerplan) is vooral een zakelijke onderbouwing, in de wetenschap dat niet de toonzetting van theorie, maar de passie waarmee die in praktijk wordt gebracht de doorslag geeft.'*

Maar is dat genoeg?

Een van de eerste Eefjes in de conceptfase luidde:

'Eefje kan zich expressief uiten'. Dit overleefde (na lange discussie) de ballotage niet, immers niet bevredigend toetsbaar. Maar toch essentieel. Eefje zou haar gevoelens beeldend moeten kunnen uiten, haar persoonlijke ervaringen weergeven en daarop kunnen reflecteren.

Al werkend aan de toetsbare Eefjes stuitte de denktank, weinig verrassend, op een arsenaal van minder toetsbare maar weldegelijk essentiële eigenheden. De beeldende vakken leren (ook) een houding aan om om te gaan met (beeldende) ervaringen. Een houding die zeer wel functioneel is binnen het geheel aan leerervaringen die de leerling opdoet op weg naar zijn maatschappelijk functioneren.

Het bestuderen van het proces, de eigen houding ten opzichte hiervan en de aanpak die tot een uiteindelijk resultaat moet leiden is daarom voor beeldmaker (en beschouwer!) minstens zo belangrijk als dat resultaat zelf.

Deze processen en methodes, die kunstenaars/vormgevers hebben ontwikkeld zijn interessante processen waar lering uit te trekken valt.

Waarom?

*Niet om zelf kunstenaar te worden, maar wèl om geïnspireerd door- en afkijkend van-
zelf tot eigen gekozen, probleemoplossende, zelfvertrouwen scheppende manieren te komen
om (levens)wegen te bewandelen, gevat in passie voor de probleemstelling. We noemen dat
een kunstenaarshouding. Die hoeft niet zozeer kunstwerken op te leveren, maar kan in vele
alle andere functionaliteiten van het leven een belangrijke rol spelen. Zeker geldt dat in de
hedendaagse dynamische samenleving. Creativiteit is niet voor niets de nummer één vereiste
bij menige personeelsadvertentie.*

Zoals gesteld: de *Eefjes* richten zich op de minimale eisen waaraan het *kunnen*(hand), het *weten*(hoofd) en *vinden* (hart) van de 14-jarige Eefje na het verplichte traject van de beeldende vakken in het onderwijs moeten voldoen. Uitgedrukt in competenties, toetsbaar gedrag, voorzien van (toetsbare) gedragsindicatoren.

samenvatting van de Eefjes

Van cirkelmodel naar Eefjes

Dit document startte niet voor niets met het cirkelmodel. De drie te onderscheiden leerdoeldomeinen zijn, in onderlinge samenhang, het competentiegebied waarbinnen de docent in *beeldende kunst en vormgeving* zijn bekwaamheden inzet.

Bij het proces van het benoemen van de *Eefjes* is naar het cirkelmodel toe geredeneerd. Dus een check achteraf die de validiteit van de betreffende Eefjes rechtvaardigde. Is een zwart Eefje weldegelijk zwart? Zitten alle drie de domeincomponenten er in?

Bij latere uitwerking van de Eefjes naar lesmodellen zal het gebruik van de cirkeldomeinen en hun overlapgebieden dit proces vergemakkelijken en transparanter maken.

Het cirkelmodel heeft als inhoudelijke referentiekader zijn waarde bewezen

De tien Eefjes

Eefje:

1. kan de zeggingskracht van beelden benoemen en/of oproepen in eigen beeldend werk;
2. kan een divergent beeldend proces doorlopen, begrijpen en documenteren;
3. kan in eigen 2-, 3-, en 4-dimensionaal beeldend werk het zichtbare en niet-zichtbare zowel toegepast als autonoom vormgeven;
4. ervaart de verschillende beeldende eigenschappen van materialen en technieken en kan deze inzetten bij eigen werk;
5. hanteert beeldende terminologie en past deze efficiënt toe;
6. kan een eigen mening geven over de vorm, functie en inhoud van beelden en kan bij de argumentatie de visie van kunstenaars/vormgevers, kunstcritici en het grote publiek betrekken;
7. beseft dat ze in een gemedialiseerde wereld leeft en toont mediawijs gedrag;
8. kan de diverse functies van eigen beeldend werk, kunstwerken en vormgevingsproducten benoemen en hierbij onderscheid maken tussen de communicatieve functie, de expressieve functie, de esthetische functie, de gebruiksfunctie, de registrerende functie en de rituele functie;
9. kent karakteristieke voorbeelden uit de beeldende kunst en vormgeving, kan deze benoemen, herkennen en vergelijken en kan hierop ook in dialoog met anderen reflecteren;
10. kan een onderbouwd standpunt innemen over de rol van kunst en vormgeving in de maatschappij en over de rol van het conserveren hiervan.

Eefje

1

kan de zeggingskracht van beelden benoemen en/of oproepen in eigen beeldend werk.

toelichting

1

2

3

4

5

De zeggingskracht van een beeld ontstaat, in interactie met de beschouwer, door de keuze, toepassing en/of gebruik van :

- de voorstelling (wat is afgebeeld of uitgebeeld);
- de beeldende aspecten (zoals vorm, kleur, ruimte, licht, compositie ...);
- de materialen, technieken, gereedschappen, apparatuur en/of programma's.

gedragsindicatoren

(productief) Eefje:

- verbeeldt een betekenis, inhoud of sfeer in eigen beeldend werk;
- kiest en hanteert bij het maken van beeldend werk *aspecten van de voorstelling* die de betekenis van het werk ondersteunen;
- kiest en hanteert bij het maken van beeldend werk *beeldende aspecten* die de betekenis van het werk ondersteunen;
- kiest en hanteert bij het maken van beeldend werk *materialen, technieken, gereedschappen, apparatuur en/of programma's* die de betekenis van het werk ondersteunen;
- gebruikt gereedschap, apparatuur en programma's op geëigende wijzen en neemt daarbij de regels voor het veilig gebruik in acht.

(reflectief)

- herkent, benoemt en/of beschrijft in eigen en andermans beeldend werk:
 - de aspecten van de voorstelling,
 - de toegepaste beeldende aspecten,
 - de materialen, technieken, gereedschappen, apparatuur en /of programma's;
- benoemt en/of beschrijft hoe de betekenis in eigen en andermans werk wordt bepaald door:
 - de aspecten van de voorstelling,
 - de toegepaste beeldende aspecten,
 - de materialen, technieken, gereedschappen, apparatuur en /of programma's;
- benoemt en/of beschrijft wat haar aanspreekt (of juist niet) in eigen en andermans beeldend werk.

de Grengman

Eefje krijgt de opdracht om 'de gevreesde Grengman' ruimtelijk uit te werken. De docent leest eerst een verhaal voor over een reusachtige man die in het Grengbos woont. Iedereen is bang voor die man, maar niemand heeft hem ooit echt gezien. Hij is beresterk, heeft wel acht armen en is angstaanjagend. Eefje besluit om hem van papier-maché te maken. Ze buigt van ijzerdraad een geraamte met acht armen en spijkt het vast op een plankje multiplex. Het hoofd maakt ze groter dan normaal, want tenslotte moet je er bang van worden. Ze boetseert met papier-maché het lichaam over het geraamte. Als haar werkstuk droog is, schildert ze haar gevreesde Grengman in groenbruine kleuren, het hoofd in rood en oranje. De grote opengesperde mond en nog drie gaten als een soort ogen en neus maakt ze felgeel met kleine zwarte stipjes. Als alles droog is geeft ze hem nog een vernislaag. Dan glimt 'ie lekker en is nog enger. Ze levert hem in. Haar lerares zegt dat de zeggingskracht groot is. Dat angstaanjagende, dat je er bang van wordt, zit er goed in. Het ene dikke been als een soort boomstronk en zo'n groot hoofd benadrukt dat nog eens. De verhoudingen zijn zo gekozen dat het lichaam extra groot lijkt. Hij staat trouwens stevig op het plankje, de glans van de vernis en die felle kleuren doen je bijna sidderen. Je kunt hem bijna ruiken, een beetje vochtig mosachtig. Je moet eens kijken naar beelden van Henk Visch tipt haar docent. Die heeft een keer een klein mannetje uit hout gehakt, achter takken verscholen. Maar ook een geknielde man met takken als armen.

toelichting

1

2

3

Het kenmerk van een divergent beeldend proces is een actieve en open houding. Deze houding kan leiden tot het ontdekken van nieuwe en onverwachte oplossingen. Door deze mogelijkheden kritisch te onderzoeken ontstaat al werkend een speurtocht naar de meest geëigende oplossing om het beeld meer zeggingskracht te kunnen geven. De verschillende beslismomenten vereisen een kritische instelling, die de leerling in staat stelt adequate keuzes te maken en deze tijdens het proces of achteraf toe te lichten.

gedragsindicatoren

Eefje:

- kan brainstormen, een idee ontwikkelen, uitwerken en in een bepaalde sfeer en visualiseren;
- toont een open houding t.a.v. materialen en het gebruik daarvan;
- onderzoekt kritisch de verschillende beeldende mogelijkheden van uiteenlopende materialen;
- toont zich bewust te zijn van beslismomenten en maakt keuzes voor een originele verwerking: *de vondst!*;
- reflecteert op gemaakte keuzes en licht deze toe.

verschillend

De leerlingen Vera, Marc en Eefje krijgen de opdracht om voor de opening van een nieuw schoolgebouw een beeldend werk te maken. Alle drie beginnen ze met hetzelfde gegeven, maar ze doorlopen een verschillend artistiek proces.

Vera is verwonderd door de vloerbedekking die lekker zacht is. Ze gaat werken met resten van deze vloerbedekking en bouwt een ruimtelijk beeld.

Marc neemt het nieuwe gebouw als uitgangspunt en begint met brainstormen, sfeerbeelden, schetsen en doorloopt een klassiek artistiek proces. Hij leert een idee te ontwikkelen en te visualiseren.

Eefje weet niet goed waar ze moet beginnen. Uiteindelijk kiest ze voor het thema 'school' en gaat in school fotograferen. Haar camera blijkt echter stuk waardoor er rare witte vlekken in de foto's komen. Ze ziet dat dit toeval een vondst kan zijn. De rare witte vlekken worden het uitgangspunt voor haar beeldend werk.

toelichting

1

2

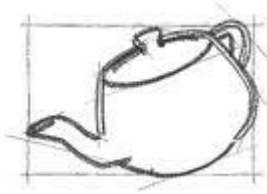
3

4

5

6

7

8

Tweedimensionale vormgeving (zoals tekenen, schilderen, druktechnieken, foto's printen, collages, applicatie...);
 Driedimensionale vormgeving (zoals beeldhouwen, boetseren / modelleren , construeren....);
 Vierdimensionale vormgeving (bewegend beeld met/of zonder geluid)

Toegepaste vormgeving: doel van toegepast vormgeven is het maken van een beeld met een gebruiksfunctie; een gebruiksvoorwerp.

Autonome vormgeving: het doel is het maken van op zichzelf staande beelden zonder directe gebruiksfunctie.

Vormgeven van het zichtbare:

- werken naar de waarneming;
- werken naar functionele eisen;
- werken aan de hand van opgedane ervaringen;
- werken aan de hand van persoonlijke verbeelding.

Vormgeven van het niet-zichtbare:

- werken naar voorstelling en verbeelding;
- werken naar functionele eisen;
- werken aan de hand van opgedane ervaringen;
- werken aan de hand van gedachten en gevoelens;
- werken aan de hand van persoonlijke verbeelding.

gedragsindicator

Eefje:

- bedenkt en maakt vlak, halfruimtelijke en ruimtelijk beeldend werk; bewegende beelden (al dan niet met geluid), beeldend werk naar de waarneming, naar functionele eisen (zie Eefje 6), naar voorstelling en/of verbeelding, toegepast of autonoom.
 Hierbij is zowel sprake van schetsmatige verkenningen als uitgewerkte eindproducten.

beweging

Vandaag werken ze aan een poëzieproject. Eefje heeft een gedicht gemaakt over het gevoel bij storm: stevig tegen de wind in lopen en alles lekker laten uitwaaien. Dat beeld wil ze aan anderen zo goed mogelijk laten zien. Ze heeft wat geschetst op papier; steeds weer opnieuw. Het is lastig. Ze wil vooral het gevoel weergeven dat je stevig op de grond staat en dat de wind je lichaam een beetje meeneemt. Ze pakt wat klei en voelt dat je dat materiaal meteen in die beweging kunt vormen en ook nog eens van alle kanten kunt bekijken. Tja, dat helpt, ze heeft weer zin verder te gaan met het schetsen. Schetsen kan dus ook met klei.

toelichting

1

2

3

4

Materialen kunnen verschillende gevoelens en herinneringen oproepen. Door er niet alleen naar te kijken maar ook aan te raken, kun je de gevoelswaarde letterlijk bij jezelf aftasten.

Wat roept het op? Door zelf te 'spelen' met het beschikbare materiaal ontdek je de eigenschappen en mogelijkheden hiervan. Bekende technieken kunnen op een nieuwe manier ingezet worden, zoals het *breien* van een Ferrari. En zo kan je **vlechten** met alles wat zich laat vlechten, alles *opblazen* wat zich laat opblazen..., *rafelen, vouwen, uitvegen, knopen, lijmen, smelten, in elkaar schuiven, laten drijven, hangen, leunen*..... Of je komt al doende met *viezige, mooie, spannende, zachte, glanzende, lekker maar oneetbare, buigzame* maar stevige materialen op een nieuw idee.

gedragsindicatoren

Eefje

- gebruikt verschillende traditionele beeldende materialen en technieken (schilderen, boetseren, solderen, fotograferen, breien etc.), herkent, benoemt en past ze toe;
- gebruikt niet-traditionele beeldende materialen;
- gebruikt materialen/ technieken op een eigen/nieuwe/creatieve manier;
- geeft materialen een (nieuwe) functionele/symbolische... betekenis.

eet smakelijk

Op een ochtend vertelde de docent dat ze had gehoord dat de school binnenkort een restaurant gaat openen. Alle kinderen kunnen daar 's middags komen eten. Hoe zou dat er uit gaan zien en hoe zou dat zijn?

Vandaag luidt daarom de opdracht:

eten maken, een mooie tafel dekken, opdienen en dan doen alsof je samen heerlijk gaat eten. De klas wordt in twee groepen verdeeld. Er zullen foto's gemaakt worden van het hele proces voor een presentatie.

Als materiaal is alles wat op dat moment in de klas aanwezig is beschikbaar.

Eefje en Naomi beginnen enthousiast spullen te verzamelen en samen bespreken ze met de anderen wie wat zal maken en doen. Pizza's worden van papier gemaakt en spaghetti van wol. Bestek van wasknijpers en papier, de lijmstick wordt een zoutvaatje en verfflessen limonade. Menukaartjes worden bedacht en bekertjes zijn er te weinig, maar dat kan ook uit opgerolde A4-tjes. Er hoeft nu geen drank in het is tenslotte 'doen alsof'. Grote vellen papier worden tafelkleden. Helaas is er geen tijd meer voor leuke decoraties, maar een paar blauwe stroken crêpepapier ziet er ook goed uit.

Dan met z'n allen aan tafel en doen alsof je heerlijk gaat eten. Eefje vond dit een leuke les.

toelichting

1

2

H o l l a n d

3

4

Voor wie is het kunstwerk bedoeld? (**doelgroep**) Wat wil de kunstenaar laten zien (**inhoud**)? Welke **beeldende middelen** en **materialen** zijn het best geschikt?

Zoals elke discipline kent ook Beeldende Kunst en Vormgeving een jargon (begrippenapparaat) dat noodzakelijk is om te communiceren/reflecteren over/op het beeldend werk(en).

Het gaat hier niet primair om het talige aspect van de terminologie als wel om een communicatiemiddel dat verwijzingen naar handelingen en beeldende fenomenen vergemakkelijkt.

gedragsindicatoren

Eefje:

- toont het besef dat het gebruik van beeldende terminologie helpt om over beelden te communiceren;
- toont het besef dat reflecteren op bestaande beelden helpt om zelf nieuwe beelden te produceren.

reclame

*Eefje werkt aan een project over reclame. Ze zijn met de klas bij een ontwerpstudio en geweest en hebben uitleg gehad over **lay-out** en **typografie**.*

*Vervolgens krijgen ze als opdracht 'voor een gekozen product een reclame-opstelling te ontwerpen en deze compositie te fotograferen'. Als oefenopdracht hebben ze foto's gemaakt van een duur uitzierende winkeletalage in de buurt van de school waarin een **driehoekscompositie** gebouwd is met als **aandachtspunt** sjaaltjes, kostbare parels en als achtergrond geplooid rode gordijnen. Ze roepen voor Eefje de sfeer van een theater op.*

*Voor haar eigen compositie heeft ze ook duur uitzierende spullen gebruikt. Op de achtergrond: een foto van een landschap in Griekenland en druiven met een glas wijn ernaast... een vakantieplek voor rijke mensen. Eigenlijk ook wel een **stilleven**. Alles in één **kleurfamilie**. Oh ja, en een oude trouwhandschoen als **attribuut** van mama ernaast met daarop in **close-up** haar parfumflesje. Eigenlijk is ze op het idee gekomen door een oude foto van haar oma met felrode lippen en veel sieraden. Op het dopje van het flesje heeft ze als **kleurcontrast** met de achtergrond ook die rode lippen gemaakt! Dat doet haar denken aan die rare zitbank van Dalí, toen ze het over **surrealisme** hadden in de klas.*

kan een eigen mening geven over de vorm, functie en inhoud van beelden en kan bij de argumentatie de visie van kunstenaar/vormgevers, kunstcritici en 'het grote publiek' betrekken

toelichting

1

2

3

Een kunstwerk komt tot leven door het goed te bekijken en met eigen woorden te beschrijven hoe het is vormgegeven. Door te onderzoeken wat de bedoeling (*de inhoud*) van de kunstenaar is (geweest) en wat het 'met jou doet' en voor anderen kan betekenen (*functie*) krijgt het kunstwerk een extra lading; het plaatst vorm, functie en inhoud in een zinvol perspectief.

gedragsindicatoren

Eefje

- kan haar eigen mening over de *vorm*, *functie* en *inhoud* van beelden onder woorden brengen;
- toont door middel van argumenten kennis te hebben van de visie van de kunstenaar/vormgever, kunstcritici en 'het grote publiek' en vergelijkt deze met haar eigen zienswijze.

verfrommeld papier

Eefje gaat met haar klas naar de kunstgalerie. Bij het binnenkomen ziet Eefje een grote opblaaspop van gerecyclede plastic zakken in felle kleuren en achter in de expositieruimte een berg papier. Is dit nu kunst? Waarom ligt dit zomaar kras op de grond? Dan ziet ze dat het eigenlijk vellen tekenpapier zijn, verfrommeld, weer aan elkaar gelijmd en opnieuw zijn neergelegd. Ze ziet de lijnen en vlakken ook in de pentekeningen die er boven hangen: priegelige tekeningen met veel details die op gebouwen lijken.

De docent vraagt: 'zie jij wat ik zie?' Eefje zegt: 'Het lijkt wel of ik naar een afbeelding van Google Earth kijk en of de kunstenaar heeft geprobeerd het inzoomen te tekenen.' Zij kan zich voorstellen dat zo iets heel lastig is. Met dat perspectief kan veel mis gaan: lijnen die maar niet genoeg diepte willen weergeven. Zij kijkt weer naar de berg met verfrommeld papier en fantaseert er een persoon bij: een aankomend kunstenaar die van alles heeft uitgeprobeerd, niet zomaar tevreden is over het resultaat en hier iets van wil laten zien. Die berg met afgekeurde tekeningen maakt dit proces voor haar duidelijk. Het lijkt wel of ze er nu ineens een vogel in ziet, klaar om weg te vliegen.

Als de docent na een tijdje vraagt of iedereen even in een cirkel op de grond komt zitten om na te praten weet zij al wat hij gaat antwoorden op die ene vraag... is dit nu kunst? Ze kan zelfs iets vertellen over de kunstenaar en relatie tussen de vorm en de functie.

toelichting

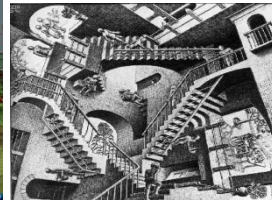
1

2

3

4

We leven in een beeldcultuur die door digitale media gedomineerd wordt. Mediawijsheid is een belangrijk begrip geworden. Dat houdt in dat iedereen moet beschikken over bepaalde kennis, vaardigheden en mentaliteit. Met een bewust kritische houding en actieve deelname, kan een ieder zich onafhankelijk bewegen in een complexe en veranderlijke wereld.

gedragsindicatoren

Eefje

- maakt gebruik van de mogelijkheden van media;
- beschikt over kennis rondom "oude en nieuwe" media;
- toont ict-vaardigheden;
- toont informatievaardigheden;
- is een bewuste, kritische en actieve mediagebruiker;
- neemt deel aan sociale media;
- onderkent de invloed van mediabeelden in de hedendaagse samenleving;
- is zich bewust van de onveilige kanten van media.

WoW

Eefje speelt thuis het internetspel World of Warcraft (WoW) en daar heeft ze andere jongeren leren kennen, zowel in als buiten Nederland. Op een vast tijdstip meldt ze zich aan en dan gaan de leden haar Guild proberen weer een hoger level te behalen. Een spannend en uitdagend vormgegeven spel. Eefje zag op tv een erg interessante Japanse documentaire over WoW en realiseerde zich daardoor dat WoW ook minder sportieve aspecten heeft. Met haar klasgenoten heeft ze daar nog flink over gediscussieerd en ook op haar Hyves site. Ze vindt dat er nog te weinig games zijn waar ook meisjes zich door aangesproken voelen.

Onlangs gaf ze een spreekbeurt over games. Ze liet ook allerlei voorbeelden van het internet zien. Eefje beseft zich dat WoW een commercieel spel is waar veel geld aan verdiend wordt, hoe aantrekkelijk het er ook uitziet. Of juist daarom! Haar abonnement loopt binnenkort af en ze vindt dat het tijd is om weer eens iets anders te gaan doen. Zelf games ontwerpen lijkt haar toekomst. Eefje weet dat haar WoW vrienden nooit echte vrienden zullen worden, maar samen WoW spelen kunnen ze heel goed. En dat is ook vriendschap!

kan de diverse functies van eigen beeldend werk, kunstwerken en vormgevingsproducten benoemen en hierbij onderscheid maken tussen de registrerende, rituele, gebruiks-, expressieve, communicatieve en esthetische functie

toelichting

1
registrerende functie

2
rituele functie

3
gebruiksfunctie

4
expressieve functie

5
communicatieve functie

6
esthetische functie

Functies van beeldende producten

- registrerende functie (vastleggen en weergeven van waargenomen visuele informatie);
- rituele functie (een beeldend product gebruiken bij rituele handelingen);
- gebruiksfunctie (een beeldend product praktisch aanwenden als een bruikbaar voorwerp);
- expressieve functie (ervaringen en beleving van de maker vormgeven);
- communicatieve functie (het beeld gebruiken om iets mee te delen);
- esthetische functie (het beeldend product dient ter waarneming, beoordeling en waardering van wat aangenaam aandoet voor vorm, kleur, verhouding, enz.)

gedragsindicatoren

Eefje:

- onderscheidt eigen beeldend werk en dat van medeleerlingen van kunstwerken en/of vormgevingsproducten;
- kent, herkent, benoemt en/of beschrijft de verschillende functies van beeldende producten;
- benoemt en/of beschrijft met argumenten waarom het ene product beter functioneert dan het andere;
- toont het besef dat verschillende functies in een beeldend werk kunnen voorkomen.

anekdote

Binnen het project Huisdieren mag elke leerling een huisdier kiezen waar ze een werkstuk en beeldend werk over maken. Eefje is gek op katten. Ze heeft er twee. De opdracht is het huisdier in zijn thuissituatie te fotograferen, een printje te maken en aansluitend de huid van de kat te veranderen. Eef kiest voor een giraffenprint en schildert die met plakkaatverf op de print. Zonder dat ze het wist heeft ze met de functie van het werk 'gespeeld'. Haar werkstuk heeft ze weer gescand en door met de computer tekst toe te voegen er een affiche mee gemaakt voor de afsluiting van het Huisdierenproject: de grote dierenparade-show. Een show waarbij de eigenaar en zijn dier samen over de meterslange catwalk op het schoolplein lopen.

Eefje

9

kent karakteristieke voorbeelden uit de beeldcultuur, kan deze benoemen, herkennen en vergelijken en kan hierop ook in dialoog met anderen reflecteren.

toelichting

Beeldcultuur

is alle door mensen gemaakte beelden die betekenis geven aan menselijke interactie.

1

2

3

4

gedragsindicatoren

Eefje:

- Herkent een aantal karakteristieke uitingen van kunst, vormgeving en cultureel erfgoed (beeldcultuur);
- benoemt de specifieke kwaliteiten van deze uitingen;
- vergelijkt hedendaagse vormen van beeldcultuur met soortgelijke voorwerpen uit het verleden;
- kan een korte mondelinge toelichting geven waarin de specifieke kwaliteiten van deze uitingen van beeldcultuur verwerkt worden;
- kan bij een aantal karakteristieke voorbeelden van beeldcultuur de zeggingskracht ervan zowel mondeling als schriftelijk benoemen en aangeven waar deze door bepaald wordt;
- kan een aantal karakteristieke uitingen vergelijken en verschillen en overeenkomsten in voorstelling en/of vormgeving zowel mondeling als schriftelijk benoemen;
- kan bij een aantal karakteristieke uitingen van beeldcultuur aangeven waarom deze beelden haar aanspreken of niet, en haar keuze beargumenteren;
- kan met iemand een gesprek/discussie voeren over de specifieke kwaliteiten van deze uitingen.

ajaxgoden?

Als je vier minaretten rondom een christelijke basiliek zet, krijg je dan een moskee? Deze vraag moest Eefje aan de hand van een foto van de Aja Sofia beantwoorden. Eefje heeft er onderzoek naar gedaan en realiseerde zich toen pas dat de functie van een gebouw in de loop de jaren kan veranderen, van basiliek, via moskee naar museum.

Zo kun je een foto als foto zien, maar je kunt ook een foto ook in een reclame verwerken en dan gebruik je de kwaliteit van de foto om de aandacht op het kledingmerk te vestigen. Eefjes vader is een echte voetbal-fan, praat vaak over de glorie-dagen van Ajax. Hij zegt altijd, als hij het over de foto van Paul Huf heeft die boven zijn werktafel hangt, dat dit de enige echte Ajaxgoden zijn. Is volgens Eefje echt niet waar. Maar ja, dit was wel uit de tijd dat die club Europa Cups won. Dan heeft pa toch misschien wel een heel klein beetje gelijk.

toelichting

1

2

3

Kunst en vormgeving zijn nauw verbonden met de maatschappij. Kunstenaars/vormgevers reageren op de tijdgeest, binnen de kaders van hun eigen professionele ontwikkeling. Daardoor vormen kunstwerken unieke tijdsdocumenten, die gekoesterd dienen te worden om zicht te houden op de individuele plek in de cultureel/historische ontwikkeling.

gedragsindicatoren

Eefje

- kan een standpunt innemen over de rol kunst en vormgeving in de maatschappij;
- kan beargumenteren waarom kunstwerken³ goed geconserveerd dienen te worden

draaiend huis

Eefje is met de hele klas naar een kunstenaarsinitiatief in haar woonplaats Tilburg geweest. Daar hebben ze naar een videowerk gekeken. Er is veel in gesproken; het ging over taal. Toch begrijpt ze het niet zonder uitleg en dat ergert haar.

Na school fietst Eefje naar huis. Als elke dag moet ze altijd even glimlachen bij de grote rotonde, omdat daar een raar huis staat: het Draaiend Huis van John Körmeling. Het draait langzaam de rotonde rond. Hoewel ze het dus bijna dagelijks ziet blijft het haar boeien. Hoe zou het zijn om in zo'n huis te wonen en steeds rondgedraaid te worden? Ze fantaseert hele gesprekken met mensen die het huis voor het eerst zien. Goed dat zo'n lege plek zo'n grappig kunstwerk heeft gekregen. De buurt is ermee op de kaart gezet.

Thuis denkt ze nog eens na over de beide kunstwerken. Misschien dat een videowerk voor iemand anders net zo veel betekent als voor haar het Draaiend Huis. En wat hebben mensen buiten Tilburg eigenlijk aan een draaiend huis? Een videowerk kan over de hele wereld gezien worden. Ze hoopt dat het huis nog lang kan blijven staan en goed verzorgd zal blijven. Dan kunnen meer mensen het zien en even glimlachen.

³ hierbij inbegrepen (beeldend) cultureel erfgoed

Illustratieverwijzingen

Eefje		
1.1	Zt	Henk Visch, 1982
1.2	de reus	Land van Ooit
1.3	gestalt	Armando, 2004
1.4	leerlingenwerk afkomstig uit België	www.lerarenforum.be
1.5	tekening	Henk Visch, 2007
	•	
2.1	William Kentridge	http://www.moma.org/visit/calendar/exhibitions/964
2.2	William Kentridge	http://www.vkblog.nl/bericht/274637/ Een vlinder op laag water
2.3	Suzan Drummen	AkkuH galleries.nl
	•	
3.1	kikker met theepot	via www.varbak.com
3.2	theepot applicatie	via www.deknopenshop.nl
3.3	kleurplaat theepot	via www.schoolplaten.com
3.4		foto niet meer te traceren
3.5	Schets theepot	Patricia Coors.blogspot.com
3.6	Aluminium theepot / scoutingketel	www.dewit.nl
3.7	High Tea Pot	Wieki Somers Rotterdam
3.8	Witte theepot	www.theepot.nl
	•	
4.1	Erwin Wurm	http://www.flickr.com/photos/25831000@N08/3177751324/
4.2	groeps werk van leerlingen groep 8 basisschool Bloemhof	foto: Ellen Rodenberg
4.3	Lauren Porter	http://www.flickr.com/photos/everythinghq/2459521576/
4.4		http://www.flickr.com/photos/lenore-m/2381382003/sizes/o/in/photostream/
	•	
5.1	Detail van een illustratie uit een glossytijdschrift	
5.2	Stapel van plastic emmers op een markt in Bamako Mali	foto: Els Otten
5.3	Postzegel uit de Holland serie	
5.4	Surrealistische figuren	Uit: de kunsten van 3D designers en kunstenaars
	•	
6.1	Kim Habers: Installatie van scheurwerk	(Eindexamencollectie CABK ArtEZ Zwolle) foto Els Otten
6.2	Mand van gerecyclede deksels van glazen potten	
6.3	'Tornado', Installatie pvc	Danitja van Dijk, Eindexamencollectie CABK ArtEZ Zwolle, Foto: Els Otten
	•	
7.1	Eefje achter de computer	

7.2	Eefjes avatar in World of Warcraft	
7.3	Eefje speelt Sims	
7.4	3D vormgeven door M.C. Escher	
	•	
8.1	Ella van Schaik, vier katten	krijttekening, 30 x 45, via website www.haagsekunstenaars.nl
8.2	Egyptische kat	
8.3	theepot poes, MOSA	via www.buurtlink.nl
8.4	rode kat	Corneille, Reclame G-Start Glerum, Amsterdam
8.5	Logo vereniging kattenzorg	
8.6	Blokjes Kat Op Doek	http://marbo.exto.nl
	•	
9.1	Citrioën 2VC	
9.2	Aya Sophia	
9.3	Reclame G-Start	Anton Corbijn
9.4	Ajaxgoden	Paul Huf
	•	
10.1	Beurs, Amsterdam	H.P. Berlage
10.2	Van Nellefabriek Rotterdam	Joh. Brinkman
10.3	draaiend huis op rotonde, Tilburg	John Körmeling

En verder?

Na afsluiting van de tweede ronde van de denktank-opdracht wordt ingezet op het optuigen van het faseringsschema: een overzicht van uitgewerkte sectoren uit het cirkelschema voor de vier leeftijdscategorieën.

Al werkend hieraan zal een begrippenlijst ontstaan waarvan het 'kale' skelet (in concept) inmiddels klaar ligt voor nadere invulling.

In januari 2011 werden beide stukken ter illustratie en informatie aangereikt, maar verder zonder enige status. Het waren 'stoeistukken' voor het aan te vangen vervolgproces. In de daarop volgende maanden besloot de denktank de opzet van de ontwikkelingsfasen optisch dichterbij de Eefjes te brengen. De algemene ontwikkelingskenmerken werden, per fase, losgekoppeld van de vakinhoudelijke.

Om zicht te geven op dat proces zijn de vier niveau-faseringen van het januari-document nu vervangen door deze algemene ontwikkelingskenmerken. Begin juni, of anders snel na de zomer, volgen de vakinhoudelijke invullingen van de vier fasen, in ieder geval de contouren daarvan.

Voor het einde van het kalenderjaar 2011 hoopt de denktank de werkzaamheden af te ronden.

algemene ontwikkelingskenmerken

ontwikkelingsfase 1	3 – 6 jaar
----------------------------	-------------------

fysiek	coördinatie tussen ledematen nog niet geheel in harmonie; groei in romp/ in lichaamslengte; van onbewust naar bewust realiseren wie hij/zijzelf en de ander is; belangstelling voor het andere geslacht/fallische fase
motorisch	gedifferentieerd waarnemen, verfijning oog/handcoördinatie en betere spierbeheersing
emotioneel	overgang naar en ontdekken van binnen- en buitenwereld en mensen daarin, toekennen menselijke eigenschappen aan voorwerpen. Fascinatie voor de grote wereld.
identiteit	ik – ander differentiatie, ontwikkeling zelfbewustzijn ('zelf doen' en eigen willetje) ontwikkeling autonomie en zelfstandigheid; vertrouwen opbouwen in de ander. Verschillen in uitingsvormen tussen jongens en meisjes
cognitief	intelligentie en geheugen; pre-operationeel denken. Leert a.h.v. zintuiglijke waarnemingen; voelen/proeven/ruiken /horen /zien/doen. Taal: klank/ritme/rijm
sociaal	aanvankelijk ego-centrisme, onvermogen zich in de ander te verplaatsen: parallelspeel. Ontdekken van vriendschap
moreel	van 3-6 jaar cruciaal voor gewetensvorming; hoger belang van normen en waarden. Gevoelig voor straf en beloning; iets is goed of fout; o.i.v. contacten met nog anderen en situaties naar een genuanceerd oordeel

ontwikkelingsfase 2**6 – 9 jaar**

fysiek	het kind groeit uit, deze groeispurt van vooral de ledematen kost kinderen veel energie, kind legt een relatie tussen fysieke groei, tanden wisselen en cognitieve ontwikkeling
motorisch	bewegingspatronen worden verder voltooid en verfijnd; betere vingerbeheersing (tekenen en schrijven) behendigheids spelletjes zijn favoriet; kind krijgt meer controle over eigen lichaam en spieren
emotioneel	kanteling in emotionele ontwikkeling; alsof de wereld open gaat. vanuit een veilige hechting exploreren van de buitenwereld; verkennen van grenzen van eigen vertrouwde wereld indrukken van televisie/internet/youtube computerspelletjes worden werkelijkheid.
identiteit	ontwikkeling van zelfbeeld: vertrouwen in jezelf en in de ander. ontdekken van eigen 'ik' en vermogen naar zichzelf te kijken. Inlevingsvermogen groeit; leren door modellering; verschillen en voorkeur in leerstijlen.
cognitief	ontvankelijk voor kennis: een middel de wereld te kennen en te ordenen; inzetten van geheugenstrategieën. kind uitdagen: kennis in de zone van naaste ontwikkeling: betekenisvol leren
sociaal	het kind is vooral op zoek naar het hoe en waarom van de dingen. en naar de wetten van 't sociale leven. Krijgt behoefte aan zekerheid en de samenhang tussen de regels. Leeftijd van 6-9- is een periode van algemene stabiliteit
moreel	het kind leert door imitatie; omgevingsfactoren zijn belangrijk. Het krijgt oog voor algemene gedragscodes. Sociale identiteit door overleg en clubjes

ontwikkelingsfase 3**9 - 12 jaar**

fysiek	bewustwording van fysieke verschijning en ontwikkeling; behoefte aan stoeien/fysieke contacten; ontwaken van seksuele belangstelling
motorisch	grotere verschillen tussen motorische vaardigheden bij jongens en meisjes
emotioneel	zintuigen op scherp: angsten en reactiepatronen bij jongens en meisjes verschillend. Angst voor fantasiewezens vermindert; voor reëel geweld kan deze toenemen (t.v. beelden en films)
identiteit	ontwikkeling van zelfbeeld de-identificatie (onderscheidend van anderen) belangrijk voor vorming positief zelfbeeld. Relatie met leeftijdgenoten wordt belangrijker dan die met ouders; Hechting en aansluiting zijn belangrijk. Ontwikkeling van gevoel van autonomie en eigen verantwoordelijkheid

cognitief	wil hersens gebruiken; beredeneren; betekenisvol leren (de 'echte dingen') : toepassen van geleerde kennis en vaardigheden en inzien van verbanden hiertussen. Langere termijn geheugen is verder ontwikkeld; gebruikmaken van strategieën om dingen te onthouden. Nieuwsgierigheid motiveert tot meer leren
sociaal	sociale identiteit: ontdekken wie hij/zij is: profileren; interactie tussen personen en <i>peergroepen</i> ; rolwisselingen; omgaan met conflicten, verplaatsen in perspectief van de andere persoonlijke voorkeuren en vriendschappen
moreel	modelling/identificatiefiguur: op zoek naar grenzen van de moraal; wil zelf onderscheid maken tussen goed en kwaad; in staat sociale begrippen te begrijpen; morele waarden oefenen en beleven; heeft opvoeder nodig als autoriteit en om de juiste dingen bespreekbaar te maken

ontwikkelingsfase 4

12 - 14 jaar

fysiek	groeisput, hormonale veranderingen; lichamelijke veranderingen geslachtsrijpheid: puberteit. Sterke beleving van het lichaam; zelfbeeld gekoppeld aan lichaamsbeeld; onzeker; heeft constant bevestiging nodig van eigen lichaam
motorisch	verschillen tussen motorische vaardigheden bij jongen en meisjes worden sterker: verschillen in fysieke kracht en belangstelling hiervoor deze in te zetten
emotioneel	verfijning gevoelsleven, grotere drang naar zelfstandigheid, te oordelen, te beslissen en verantwoordelijkheid te dragen; distantie van geldende opinies en idealen; kritisch; eigen mening en gedrag oefenen
identiteit	eigen gevoelswereld-subjectieve beschouwing van de wereld. Behoeft aan privacy. Verschillen tussen persoonlijke ontwikkelingen: denkpubers, gevoelspubers en doepubers
cognitief	formeel-operationeel denken maakt het mogelijk te reflecteren op eigen mentale en persoonlijke eigenschappen; kan zich idealen vormen en theoretiseren over toekomst en plaats in de maatschappij. Cyclische ontwikkeling; <i>homo Zappiens</i>
sociaal	conformereren aan leeftijdgenoten; de peergroep; afhankelijk van normen en oordeel van de groep. Ontwikkelen van sociale vaardigheden. Rol als groepslid tijdelijk belangrijker dan ontwikkeling van eigen normenpatroon (kleding/muziek)
moreel	moet constant eigen moraal en wensen toetsen aan groeps Moraal. Zelfstandig onderscheid leren maken tussen goed en kwaad; gevoel voor rechtvaardigheid wordt sterker

pagina-indeling vakinhoudelijke ontwikkelingsfasen

ontwikkelingsfase 1	3 – 6 jaar
----------------------------	-------------------

<i>4 x afbeeldingen ter illustratie van het sfeerbeeld</i>	<i>desgewenst doorklik-mogelijkheden naar 4D</i>		
--	--	--	--

sfeerbeeld didactische situatie <i>(gericht op de docent; in 'ik'-vorm)</i>

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>relevante Eefjes</i>	o	o	o	o	o	o	o	o	o	o

	onderwijs in beeldende kunst en vormgeving (BK&V)
	deze leeftijdscategorie leent zich voor het ontwikkelen van de volgende beeldvaardigheden:
•	
•	
•	
•	
•	
•	
•	

	<i>in de drie domeinsectoren betekent dat specifieke aandacht voor:</i>
	visualiseren
•	
•	
•	
	creatief denken
•	
•	
•	
	beschouwen
•	
•	
•	

Bronnen:

Liene J.L.N. Heemstra-Hendriksen e. a. (2006) : *'het verhaal van het kind'*.
 Basisboek ontwikkelingspsychologie voor studenten in het hoger beroepsonderwijs
 ThiemeMeulenhoff.

Jos van Onna en Anky Jacobse: (2008) *'Laat maar zien'*. Een didactische handleiding voor beeldend onderwijs.
 Wolters Noordhoff.

Begrippenlijst

Onderstaand de begrippen die naar het oordeel van de denktank relevant zijn voor onderbouwing en ondersteuning van het leerplan: wat moet Eefje herkennen en kunnen toepassen.

De begrippen zijn opgesplitst in de vier ontwikkelingsfasen. Alle opgevoerde begrippen zullen dus voor de 14-jarige Eefje gekend moeten worden, in een aantal gevallen ook toegepast.

Dat er van de opbouw van deze vakvocabulaire bij de 5-jarige kleuter nog weinig concreets valt in te boeken moge duidelijk zijn. Niettemin zal de lijst een steun geven aan pogingen het kennisarsenaal in een doorgaande leerlijn in te passen.

Het is wenselijk in een later stadium de begrippen ook te definiëren. Op verschillende plaatsten is dat al gebeurd. Echter recentelijk niet met een centraal gezag van een beroepsvereniging.

Bij het opstellen van deze lijst is (selectief) gebruik gemaakt van de begrippenlijst van de Federatie BVO (oktober 1984), de begrippenlijst voor het Centraal Examen VMBO (syllabus beeldende vorming GT) en de begrippenlijst audio-visuele vormgeving (SLO, Bouwstenen voor de Basisvorming (1998) auteur: Ad van Dam)

Begrippen die in de categorie ABN thuishoren (foto, model, schilderij...) zijn niet opgenomen.

begrippen	3-6 jaar		6-9 jaar		9-12 jaar		12-14 jaar	
	herk	toep	herk	toep	herk	toep	herk	toep
aandachtspunt							o	o
aanzicht (voor/zij/achter)							o	
abstract							o	
abstraheren							o	o
ambachtelijk							o	
animatie							o	
afsnijding							o	o
aquarelleren							o	
arceren							o	o
archeologie							o	
architectuur							o	
asymmetrie							o	o
atmosferisch perspectief							o	o
attribuut							o	
avant-garde							o	
avatar							o	
autonome kunst							o	
beeldend aspect							o	o
beeldende kunst							o	
beeldende middelen							o	o
beeldhouwen							o	o
beeldmanipulatie							o	o
beeldovergang							o	o
blikrichting							o	
boetseren							o	o

camerastandpunt							0	
clair-obscur							0	
cliffhanger							0	
close-up							0	0
collage							0	0
complementaire kleuren							0	0
compositie							0	0
compositiegrondvormen							0	0
constructie							0	0
contour							0	0
contrast							0	0
coulissewerking							0	0
decoratief							0	
design							0	
dialogoog							0	
diepte							0	0
dimensie							0	
driedimensionaal							0	0
documentaire							0	0
draaiboek							0	0
dynamisch							0	
eigen schaduw							0	
en face							0	0
en profil							0	0
ensceneren							0	0
erfgoed							0	
esthetisch							0	
ets							0	
expressie							0	
exterieur							0	
factuur							0	
figuratief							0	0
functie							0	
functioneel							0	0
geënceneerd							0	0
genre							0	
geometrisch							0	0
glazuur							0	
grafiek							0	
gravure							0	
hanteringwijze							0	0
harmonie							0	
idealistisch							0	
illustratie							0	0
industriële vormgeving							0	
inhoud							0	0
indubben							0	0
installatie							0	0
interieur							0	
kader							0	0
karikatuur							0	
keramiek							0	

kikvorsperspectief							0	
kinetisch							0	
kleurencirkel							0	
kleurfamilie							0	
kleurperspectief							0	0
kunstbeschouwing							0	
lichtrichting							0	
lijnperspectief							0	
lineair							0	
lineair perspectief							0	0
maquette							0	0
materiaal							0	
mimiek							0	0
mise-en-scene							0	0
mixed-media							0	0
mobile							0	
monteren							0	
mythologisch							0	
naar de anschouwing (waarneming)							0	0
naar de voorstelling (fantasie)							0	0
narratieve vorm							0	0
naturalistisch							0	
non-figuratief							0	0
oeuvre							0	
optische kleurmenging							0	
organische vorm							0	0
ornament							0	
overlapping							0	0
paneel							0	
performance							0	0
perspectief							0	0
plasticiteit							0	0
plastiek							0	0
polijsten							0	
portfolio							0	0
primaire kleuren							0	0
realistisch							0	
ready-made							0	
recensie							0	0
regisseren							0	0
reliëf							0	
restvorm							0	0
ritme							0	
romantiek							0	
ruimtelijk							0	0
ruimte-uitbeelding							0	0
ruimtesuggestie							0	0
ruimtewerking							0	0
samplen							0	0
scenario							0	0
scène							0	

science fiction							0	
sculptuur							0	0
secundaire kleuren							0	0
shot							0	0
silhouet							0	
sjabloon							0	
skeletbouw							0	
slagschaduw							0	
strijklicht							0	
sokkel							0	
standpunt							0	0
statisch							0	
strijklicht							0	
stijl / kunststroming							0	0
stileren							0	
still							0	0
stilleven							0	
stofuitdrukking							0	0
storyboard							0	0
structuur							0	
suspence							0	
symmetrie							0	0
symbool							0	
synchroon							0	0
techniek							0	
tegenlicht							0	
tertiaire kleuren							0	0
textuur							0	0
thema							0	0
toegepaste kunst							0	0
tonaal							0	0
toon							0	0
trucage							0	0
tweedimensionaal							0	0
verdwijnpunt							0	0
verkleining							0	0
verkorting							0	0
vervaging							0	0
verzadigde kleuren							0	
vlakverdeling							0	0
vogelvluchtperspectief							0	0
volume							0	0
voorstelling							0	0
vormcontrast							0	0
vormgeving							0	0
vormsoort							0	0
werkwijze							0	0
zoomen (in- en uit-)							0	0
zuivere kleuren							0	0

zijlijnstukken en voetnoten

Voetnoten zijn één ding, maar soms hebben teksten een rol van hogere orde gespeeld in het redactieproces van de denktank, of waren ze belangrijk in het voortraject van de werkzaamheden.

Het leek wenselijk die teksten toegankelijk te maken voor het debat dat we met het werkveld wilden aangaan. Met linkmogelijkheden werden ze daarom ook op onze website opgevoerd. We verwijzen hiernaar en volstaan in dit document met een korte toelichting.

Ter onderscheiding van andere teksten zijn ze voorzien van de code ZL (zijlijnstuk)

De status van de voetnoten is soms niet minder, maar ze hebben niet inhoudelijk, met een concluderende mening van de denktank als geheel, als apart discussiepunt op de agenda gestaan.

ZL-01 Didactiekcommissie NVTO

Waarom?...Daarom!

Deze nota is in 2002 gemaakt in opdracht van de NVTO, maar daarna als beleidsnotitie blijven liggen. Weer opgepakt in de discussie met de VLBV rond een gezamenlijk beleidsstuk.

ZL-02 Sarah Blom

Commentaar op *Waarom...Daarom*

Waarom...Daarom is voordat de definitieve versie aan de NVTO werd voorgelegd van commentaar voorzien door (o.a.) een tweetal extern deskundigen. Hun commentaar heeft een rol gespeeld bij de discussie over de werkzaamheden van de Denktank. Pedagoge Sarah Blom was een van de twee.

ZL-03 Annelies van Meel-Jansen

Commentaar op *Waarom...Daarom*

Zie hierboven bij ZL-02

Psychologe Annelies van Meel-Jansen was de ander.

ZL-04 Gerrit Dinsbach en Frans Josef Witteveen

Onderwijs in Beeldcultuur

Dinsbach en Witteveen maakten deel uit van de *Waarom...Daarom-commissie* en hebben in het vervolgtraject mede vormgegeven aan het samenwerkingsverband dat daarna met de VLBV ontstond. Als een soort "erfenis" boden zij aan de nieuw te vormen Denktank dit stuk aan.

ZL-05 Platform Vakinhoud VLBV

Visietekst.

Kunstzone 2005 nr 10

Verslag van het Platform Vakinhoud van de VLBV heeft destijds een rol gespeeld bij de interne discussie binnen de vereniging en was mede aanleiding tot de oprichting van de Denktank

ZL-06 NVTO/VLBV

Het beeldend onderwijs

Visietekst van de gezamenlijke besturen, gepubliceerd in *het Maandblad en Kunstzone* februari/maart 2007.

Startdocument voor de Denktank

ZL-07 beeldend onderwijs

(redactie Jos van Onna)

De Denktank was bij de aanvang van haar werkzaamheden niet erg gelukkig met de visietekst van de besturen en heeft niet kunnen nalaten daar een eigen versie van te maken. Jos van Onna had in dat proces de centrale redactie. Dit stuk heeft vooral in de eerste vergaderingen een belangrijke rol gespeeld. Na het vertrek van Jos als Denktank-lid is het stuk even tijdelijk weg geparkeerd. De geestelijke vader van het document was ons ontvallen.

Het lag in de bedoeling er in de loop van het vervolgtraject weer aandacht aan te besteden.

ZL-08 Elliot Eisner

Tien lessen die kunst ons leert

Op zoek naar teksten die de eigen-aardigheden van de kunstvakken (specifiek beeldend) in kaart brengen heeft dit statement van Eisner een rol gespeeld.

ZL-09 Liene J.L.N. Heemstra-Hendriksen e. a. (2006)

'Het verhaal van het kind'.

Basisboek ontwikkelingspsychologie voor studenten in het hoger beroepsonderwijs
ThiemeMeulenhoff.

ZL-10 Jos van Onna en Anky Jacobse

(2008) *'Laat maar zien'*. Een didactische handleiding voor beeldend onderwijs.

Wolters Noordhoff.

ZL-A voetnoten

literatuur aan die direct of indirect een rol speelde bij interne discussies

ZL-A-01 Folkert Haanstra

de thuiskunst van scholieren

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (2008)

ZL-A-02 John Harland

voorstellen voor een evenwichtiger kunsteducatiemodel

Cultuur en Educatie, jaargang 8 nr. 23

CNN, Utrecht 2008

ZL-A-03 SLO

TULE; kerndoelen kunstzinnige oriëntatie

ZL-A-04 HBO-Raad

Kennisbasis beeldend onderwijs PO (2010)

ZL-A-05 HBO-Raad

onderscheiden, verbinden, vernieuwen – de toekomst van het kunstonderwijs (2010)

ZL-A-06 SLO/RUG

cultuur in de Spiegel (2010)

ZL-A-07 Koos Zwiers

didactiek van het beeldend vormgeven

Martinus Nijhoff 1990 (pag 21, functies beeldende producten)

Het beeldend onderwijs

De invloed van beelden is ongekend sterk. Ze beïnvloeden niet alleen onze samenleving, maar ook ons persoonlijk ervaren, denken en doen. De hoeveelheid beelden blijft toenemen en voortdurend ontstaan nieuwe vormen.

Het onderwijs is onderdeel van onze beeldrijke en zich steeds veranderende cultuur. Het beeldend onderwijs wil daarom dat de leerlingen zich bewust worden van de rol die zij daarin spelen en dat zij goed geïnformeerde, zelfstandige, actieve en kritische deelnemers worden. Ze moeten 'beeldwijs' worden, dat wil zeggen dat zij de vormen van beeldcommunicatie verstaan en gebruiken. Daartoe leert het beeldend onderwijs de leerlingen twee dingen: beelden begrijpen en beelden maken.

Wat het eerste betreft: het beeldend onderwijs brengt leerlingen beeldbegrip bij, het denken óver en ín beelden. Wat het tweede aangaat: het leert hoe leerlingen een eigen, beeldend vermogen ontwikkelen. Zij leren met beeldende aspecten, materialen en technieken op persoonlijke wijze vormgeven.

Het begrijpen en maken van beelden staan niet los van elkaar. Ze zijn nauw met elkaar verbonden. Het beeldend onderwijs richt zich op productie, receptie en reflectie. Deze drie aspecten vormen een eenheid en worden in samenhang onderwezen.

productie

Wanneer het beeldend onderwijs zich richt op de productie, maken de leerlingen zelf beelden en brengen zij hun beeldend vermogen tot ontwikkeling. Hierdoor kunnen ze vormgeven aan wat ze ervaren, voelen en denken: verbeelden. Op deze wijze nemen ze deel aan een vorm van beeldcommunicatie.

receptie

Bij receptie richt het beeldend onderwijs zich op het vermogen tot beleven, beschouwen en interpreteren van beelden. Onderwijs in het waarnemen en analyseren van beelden leidt tot inzicht in beeldcommunicatie, vooral in relatie tot de persoonlijke en culturele context.

reflectie

Het beeldend onderwijs wil ook het vermogen tot reflectie ontwikkelen. Het brengt de leerlingen kennis bij van kunst- en cultuurhistorie en vaardigheid in het analyseren van beelden. Tegen deze achtergrond kunnen zij hun eigen vormen van beeldcommunicatie en die van anderen leren ervaren en verstaan, daarover nadenken, praten, schrijven en discussiëren.

Deze visie op het beeldend onderwijs is het gezamenlijke uitgangspunt van de NVTO en de VLBV
februari 2007

